Financiële ouderenmishandeling, juridische aspecten

23 juni 2026 prof. mr. Kees Blankman
Bijzonder hoogleraar Ouderenrecht

stride

vrije Universiteit amsterdam

Afwegen en overwegen 1

- Interventie: wanneer wel en wanneer niet
- TEGEN Autonomie, respect voor wil en voorkeur (Gehandicaptenverdrag) en
- the right to make unwise decisions
- VOOR: er is wilsonbekwaamheid of een verslaving (verliefdheid?) die het denken willen en handelen overheerst of er is sprake onbehoorlijke beïnvloeding/manipulatie

Afwegen en overwegen 2

- TEGEN: hij/zij voelt zich niet slachtoffer
- VOOR: hoe ernstig is de schade en hoe waarschijnlijk is het dat deze door de interventie stopt
- Algemene vraag: wegen de gevolgen van de interventie op tegen de gevolgen die ontstaat door de financiële schade dwz is hij/zij onderaan de streep beter af?
- Voor hulpverleners van belang: creativiteit en ‘gewogen intuïtie en gestolde ervaring’

Centrale vraag en onderwerpen

- Welke mogelijkheden biedt het recht voor preventie en aanpak van financieel misbruik en wat is de relatie met wilsonbekwaamheid en onbehoorlijke beïnvloeding van ouderen?

- Cijfers over ouderen, financieel misbruik en beschermingsmaatregelen voor ouderen
- Onderzoek naar onbehoorlijke beïnvloeding
- (mogelijke) juridische reacties/oplossingen

Om hoeveel ouderen gaat het?

- Van de Nederlandse bevolking (circa 18 miljoen) is ongeveer 1/5 (3.650.000) 65 jaar of ouder (CBS)
- Circa 2/3 van alle personen onder curatele, bewind of mentorschap (± 400.000) is ≥ 65 jr
- Bij levenstestamenten (≥ 1.800.000) onbekend
- 1e helft 2025 1165 meldingen bij Veilig Thuis van ouderenmishandeling (2270 melding + advies)

Vaststellen soms moeilijk

- Fin. misbruik in de toekomst: meer ouderen, meer ouderen zorgafhankelijk, meer ouderen thuiswonend en meer ouderen met vermogen
- Anders dan bij kindermishandeling want fin. misbruik vindt meer in het verborgene plaats en wordt niet altijd als misbruik ervaren
- Vrouw (93) met inwonende zoon: ”ik ga met mijn zoon toch geen ruzie over geld maken”

Wils(on)bekwaamheid, een belangrijk maar lastig begrip

- Wilsbekwaamheid wordt in de wet vaak omschreven als: “in staat tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake”
- **Wilsonbekwaam** is iets niet kunnen; **handelingsonbekwaam of onbevoegd** is iets niet mogen; beide vormen van onbekwaamheid vallen niet altijd samen
- Vroeger nadruk op rechtszekerheid en op het vermijden van ruis in het maatschappelijk en rechtsverkeer

Wils(on)bekwaamheid, vervolg

- Bij beslissingen, overeenkomsten sluiten of het opstellen van een (levens)testament wordt wilsbekwaamheid verondersteld dwz je snapt waar het om gaat en overziet de gevolgen
- Niet altijd duidelijk of de oudere ter zake van een schenking of testament wilsbekwaam is
- Beoordelen wilsbekwaamheid soms lastig
- Zie ook: https://www.richtlijnenlangdurigezorg.nl/ en/of
- https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/documenten/publicaties/2024/04/22/handreiking-goede-clientvertegenwoordiging

Beslisvaardigheden Axel Liégeois voor beoordeling wilsbekwaamheid

- Beoordelen v.d. situatie (relevante info begrijpen; toe kunnen passen op eigen situatie en inzicht krijgen in eigen situatie)
- Vermogen om keuzemogelijkheden te overwegen
- Vermogen om de effecten van de keuze (voor zichzelf en voor anderen) te kunnen inschatten
- Kunnen verhelderen v.d. motieven voor de keuze (kunnen motiveren van keuze op invoelbare en begrijpelijke wijze)
- Vrij zijn van dwingende invloeden van binnenuit of van buitenaf
- Motiveren vanuit eigen waarden en doelen

Onderzoek bij Veilig Thuis

- Ouderenmishandeling veelal (ook) financieel
- Vermoedelijke pleger vaak partner of verwant
- Onbehoorlijke beïnvloeding vier kenmerken:
- Machtspositie pleger en handelingen pleger, kwetsbaarheid slachtoffer en (fin.) schade
- Risicofactoren (zorg)afhankelijkheid en klein netwerk (niet: hoge leeftijd of alleen wonen)
- Beschermende factor; tijdig regelen en vormen van formele of informele controle

Pleger, slachtoffer en omgeving

- Plegers ook niet-inwonend familielid, vriendin, buurman, poetsvrouw of tandartsassistente
- Toenadering zoeken, isoleren en kaalplukken
- Omgeving van de oudere reageert aanvankelijk *positief* (wat goed van hem of haar), gevolgd door dit is *vreemd*, het *klopt niet* en dit is *fout*

Financieel misbruik ouderen en onbehoorlijke beïnvloeding (OB)

- OB kan een vorm van ouderenmishandeling zijn bijv. psychische mishandeling, maar bij financieel misbruik is het meer een instrument om het misbruik te kunnen realiseren
- OB: het sturen van de besluitvorming van een oudere binnen een afhankelijkheidsrelatie
- Er is een gestoorde onvrije wilsvorming bij de oudere door een externe oorzaak, en niet door een interne zoals bij wilsonbekwaamheid

Vier types (vermoedelijke) plegers

- Klassieke pleger (opzet, strategie, isoleren)
- Kwetsbare pleger (zelf afhankelijk, verslaafd)
- Dominante pleger (soms in combinatie met geen begrip van dementie bij partner/verwant)
- Goedbedoelde pleger (ontspoorde zorg; ouder wordend echtpaar heeft beloofd tot de dood voor elkaar te blijven zorgen)

Overwegingen om niet te melden of anderszins actie te ondernemen

Niet ingrijpen want:

- Onnodig
- Onwenselijk
- Onmogelijk
- Angst

Melden gaat toch niet helpen, ik heb een geheimhoudingsplicht (bankmedewerker) of het slachtoffer ziet zich niet als slachtoffer

Mogelijke interventies/reacties en haken en ogen daarbij I

- Voor Ziekenhuizen het ERASE protocol; zie https://www.han.nl/projecten/2022/erase-ouderenmishandeling/

- Veilig Thuis; meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling, en Handelingsprotocol 2025 primair gericht op kindermishandeling
- https://www.veiligthuisgv.nl/wp-content/uploads/sites/4/2025/12/1.-VT-handelingsprotocol-2025-bladerversie.pdf en
- https://www.rijksoverheid.nl/themas/recht-veiligheid-en-defensie/huiselijk-geweld/meldcode

Mogelijke interventies/reacties en haken en ogen daarbij II

- Geen medewerking Ambtenaar B. S. of notaris; er komt geen huwelijk/testament tot stand
- Bankmedewerker accepteert volmacht niet; ruimte voor opheffing geheimhoudingsplicht?
- Beroep op wilsonbekwaamheid (art. 3:34 BW) of onbehoorlijke beïnvloeding is lastig

Mogelijke interventies/reacties en haken en ogen daarbij III

- Wet kent niet onbehoorlijke beïnvloeding als wilsgebrek; wel misbruik van omstandigheden; achteraf ongedaan maken van rechtshandelingen
- Omkering bewijslast (art. 7:176 BW) in meer gevallen dan nu bij een handeling door een zorgafhankelijke oudere die apert schadelijk voor hem/haar is?
- Gedwongen opneming in zorginstelling mogelijk bij (dreigende) ernstige financiële schade (WZD of Wvggz) Strafrechtprocedure (oplichting art. 326 Sr?)

Mogelijke interventies/reacties en haken en ogen daarbij IV

- Verzoek instelling bewind of curatele, maar Veilig Thuis en gevolmachtigde niet bevoegd; wettelijke voorkeur bij benoeming curator of bewindvoerder maakt passeren dader lastig
- Benoeming tijdelijk bewindvoerder om te onderzoeken of er sprake is van misbruik
- Toekomst? Veilig Thuis bevoegd om cbm te verzoeken (zie 2.4.4 Handelingsprotocol) en
- Rechter benoemt 'volmachtbewaker' bij levenstestament of volmacht waarbij de gevolmachtigde over grenzen gaat